

Pentru a examina critic, cu întreg arsenalul necesar, cartea Gretei Tartler, ar trebui nu numai să fi ascultat la fel de multă muzică și să fi studiat la fel de multe partituri ca și autoarea, dar să fi și citit la fel de multă poezie. Cum despre îndeplinirea acestei din urmă condiții nici nu poate fi vorba, în cazul meu, mă voi apleca mai cu seamă asupra substanței muzicale a lucrării; presupun că, la fel de modești, criticii literari vor avea în obiectiv mai ales materia ei poetică — așa încît, din cele două jumătăți astfel constituite se va putea monta totuși, ulterior, o imagine suficient de corectă și de cuprinzătoare a întregului.

Cineva care ar deschide la întimplare volumul acesta, apărut în colecția „Sinteze” a Editurii Eminescu, ar fi tentat să creadă, la prima vedere, că are de a face cu o simplă culegere de portrete ale unor creatori — de muzică sau de poezie —, ce-i drept, selectați și ordonați după un criteriu misterios. Trebuie spus din capul locului că așa dacă ar sta lucrurile și tot s-ar distinge o seamă de merite, deloc neglijabile, ale autoarei: mai întii, capacitatea de a surprinde, într-o formă limpede și concisă, evoluția fiecăruia dintre poezii sau compozitoriilor comentați, desprinzînd totodată din creația lor o direcție care, dacă nu este întotdeauna — poate — cea mai importantă, este în orice caz definitorie pentru orientările din perioada cea mai recentă; apoi, pentru că — în situația compozitorilor, cel puțin — Grete Tartler își argumentează concluziile cu elemente generate de analiza profundă (efectuată, evident, și „de visu” — nu numai „de auditu”!) a unei multitudini de lucrări, ce includ și o cantitate destul de mare de texte care n-au fost încă prezentate public și deci sînt necunoscute chiar majorității specialiștilor; în sfîrșit, extrema obiectivitate cu care sînt expuse toate aceste considerații, autoarea evitînd pînă și orice sugestie de ierarhizare valorică, atît pentru creatorii supuși analizei, cît și pentru creațiile ce poartă o aceeași semnătură (la capitolul Muzică, singură „Ziua fără sfîrșit” de Corneliu Cezar face excepție, fiind apreciată — de astă dată fără argumentări, ci cu specificarea expresă de subiectivitate: „după părerea mea” — drept „culmea creației sale”).

Desigur (păstrîndu-mă deocamdată la acest nivel primar — și fals! — al înțelegerii cărții, pe care îl folosesc precum în matematică metoda reducerii la absurd), s-ar putea obiecta că o asemenea atitudine este de natură să creze în mintea cititorilor o strășnică harababură, o sigură confuzie a valorilor; că — adică — un lector neavizat ar fi tentat să-i creadă la fel de importanți, în muzica românească, pe Corneliu Dan Georgescu și pe Sorin Lerescu, pe Corneliu Cezar și pe Maia Ciobanu, pe Nicolae Brînduș și pe Viorel Crețu sau Mihaela Sturza-Gavrilișă ș.a.m.d. Nu-i vorbă, chiar în cuprinsul generației propusă de autoare ca obiect al analizei (promoțiile „70—80, deci creatorii ce n-au împlinit încă 40 de ani) importanța diversilor ei reprezentanți nu este tocmai egală (nu neapărat din pricina valorii lor absolute, ci din aceea a diferențelor mari de producție artistică și de integrare a ei în viața concertistică: unii au scris mai puțin — alții au fost cîntați mai puțin; unii au acoperit și genul simfonic, ba chiar și pe cel liric — alții doar pe acela cameral etc.). Dară-mi-te cînd în joc intră și compozitori care au absolvit Conservatorul cu de la 7 pînă la 14 ani înaintea celei mai vîrstnice dintre promoțiile majoritare aici... Pe de altă parte însă — și probabil aceasta a și fost rațiunea ce a determinat-o pe Grete Tartler să procedeze astfel —, cine știe dacă, peste un deceniu sau două, ierarhia componistică în vigoare astăzi nu va cunoaște spectaculoase răsturnări de situații, astfel încît cei din urmă să fie cei dintii?

Or, emanînd din fiecare frază a sa un acut sentiment al actualității, cartea aceasta nu este scrisă doar pentru prezent, ci și pentru viitor. Căci, în realitate, ea este mult mai mult decît o culegere de portrete (oricît de fascinante ar fi acestea), reprezentînd o

încercare originală de studiu și clasificare, cu aceleași metode, a muzicii și poeziei contemporane. Din punctul de observație privilegiat pe care i-l asigură o temeinică pregătire, muzicală și poetică deopotrivă (fortificată și — printr-o reală erudiție — de bogate elemente de filosofie, estetică, istorie și istorie a artelor, lingvistică etc.), o amplă practică muzicală și poetică, precum și o îndelungată experiență de critic, Grete Tartler distinge importante similitudini de construcție între muzică și poezie. Pentru a defini analiza lor, autoarea propune un termen (care dă și numele volumului): *Melopoetica* — împrumutat, cu un sens lărgit, de la vechii greci; iar pentru a le sistematiza, face apel la cele „patru tipuri-limită de atitudini semnificative” ale compozitorului de azi, relevante de către Ștefan Niculescu: fuga înapoi (în volumul Gretei Tartler, capitolul I: *Curentul retro. Salvarea vechilor coduri*), căutarea unei ordini arhetipale și căutarea unei ordini individuale (capitolele II și III, chiar astfel intitulat), în sfîrșit, fuga înainte — identificată în apropierea de teatru a muzicii lui Nicolae Brînduș și a poeziei Ioanei Ieronim (capitolul IV: *Muzică și gest. Poezie și gest*), dar și în Muzica imaginară a lui Octavian Nemescu (capitolul V). (De remarcat faptul că dacă Octavian Nemescu este singurul compozitor căruia Grete Tartler nu i-a putut asocia măcar un poet, în schimb — așa cum afirmă și demonstrează autoarea — „textul care însoțește partiturile muzicii imaginare este de-a dreptul poezie”). Patronează acest demers, prin trimiteri, citate și motto-uri semnificative, o serie de mari nume ale culturii universale, de la gînditorii Orientului medieval la clasicii filosofiei și literaturii germane, de la teoreticienii Greciei antice la reprezentanții de seamă ai muzicii contemporane. Îndeosebi „*Jocul cu mărele de sticlă*” furnizează autoarei un admirabil generic pentru fiecare din diversele modalități de „salvare a vechilor coduri” — interpretare posibilă (între numeroase altele), convingător realizată, a ideii pe care se fundamentează capodopera lui Hermann Hesse. Singură „fuga înainte” a muzicii și poeziei prin (sau către) gest nu și-a găsit un motto...

Foate că marcarea priorităților în inaugurarea unor direcții sau în folosirea unor tehnici s-ar fi cerut generalizată, cu tot riscul ca aceste priorități să fie contestate (risc pe care îl suportă, de altfel, și subcapitolul „*Recurs la armonicile naturale*”, unde ea operează); poate că — în altă ordine de idei — tendința care justifică încadrarea unui compozitor într-o categorie sau alta ar trebui mai apăsător subliniată și mai pe larg comentată, în raport cu celelalte preocupări evidente în creația sa (Teatrul instrumental al lui Nicolae Brînduș, de pildă, apare prea vag, prea sumar conturat față de lucrările sale pur simfonice sau camerale). Dar însăși această lacună, iscînd cititorului dorința de a afla mai mult și mai multe, slujește țelurile cărții. Pentru că, dacă *Preludiul* ei propune aparent un simplu joc (sevăcător, ce-i drept): o cernere a poeziei prin sîta muzicii (și invers, însă într-o mult mai mică măsură) și a amîndurora printr-o grilă a contemporaneității (după modelul lui Ștefan Niculescu), *Postludiul* dezvăluie veritabila capcană pe care lectura a închis-o: fiind de la un capăt la altul o pledoarie simultană pentru cele două arte surori, ea a reușit să stîrnească iubitorilor și creatorilor de muzică gustul pentru poezie, iar iubitorilor și creatorilor de poezie curiozitatea pentru muzică. Deocamdată doar curiozitatea, pentru că dacă nenumăratele mostre din versurile poezilor comentați pot crea o oarecare imagine concretă a artei lor, cuvintele — oricît de exacte și oricît de sensibile, chiar și acelea ale autorilor înșiși — nu pot face același lucru pentru arta compozitorilor. Acestei cărți de mare frumusețe și originalitate, pentru a deveni pe deplin eficientă, i-ar trebui atașat un disc — un disc care să ilustreze, prin scurte fragmente, măcar unele dintre partiturile pe care Grete Tartler le explorează cu atîta luciditate și pasiune.